

ANUNOUSIAINEN *kuvit* KONSTANTIN NEUGODOV

SEKÄ ETTÄ

Kun lapsi syntyy, halutaan tietää,
onko hän tyttö vai poika.
Mutta aina se ei onnistu.

Huhtikuun lopussa vuonna 1966 eräässä amerikkalaisessa sairaalassa sattui ikävä vahinko. Kirurgi oli ympärileikkaamassa kahdeksan kuukauden ikäistä poikavauvaa, kun jokin meni pieleen. Verenvuodon tyrehtyttämiseen tarkoitettu sähköneula poltti vauvan peniksen niin, että jäljelle jäi kärehtänyt nysä.

Vauvan vanhemmille kerrottiin tapatumasta. Vauvalle asennettiin katetri virtsaamista varten, ja vanhemmille selitettiin, ettei heidän poikansa koskaan voisi harrastaa seksiä eikä siittää lapsia, koska hänellä ei ollut enää penistä.

Vähän yli puoli vuotta onnettomuuden jälkeen poikavauvan vanhemmat saivat näkemään televisio-ohjelman, jossa muuan tohtori **John Money** kertoi sukupuolenkorjausleikkauksista. Amerikkalaiseen Johns Hopkinsin sairaalaan oli

äskettäin perustettu maailman ensimmäinen klinikka, jossa autettiin ihmisiä korjaamaan sukupuoltaan. Jo kaksi miestä oli onnistuneesti leikattu naisiksi.

Peniksenä menettäneen poikavauvan äiti kirjoitti kirjeen tohtori Moneylle. Tämä vastasi heti ja kehotti tuomaan lapsen nopeasti tutkimuksiin.

Vuonna 1966 John Money oli yksi arvostetuimmista sukupuolen tutkijoista koko maailmassa. Hän oli 45-vuotias, kotoisin Uudesta-Seelannista ja väitellyt psykologian tohtoriksi Harvardin yliopistossa Yhdysvalloissa.

Erityisen kiinnostunut Money oli intersukupuolisista ihmisistä. Intersukupuolisilla tarkoitetaan ihmisiä, joiden sukupuoli on epäselvä, koska heillä on synnynnäisesti sekä tytön että pojan kehon piirteitä. Vastasyntyneellä vauvala voi esimerkiksi olla naisen kromosomit, mutta silti hänen ulkoiset sukupuolielimensä tuovat mieleen enemmän pojan kuin tytön. Tai hänellä voi olla tytön ulkoiset sukupuolielimet mutta ei munasarjoja eikä kohtua vaan piilokivekset ja miehen kromosomit.

Money halusi tietää, miten tällaiset ihmiset selvisivät. Millaista oli varttua, jos ei ollut selvästi poika eikä tyttö vaan sekä että? Hän oli ensimmäinen psykologi, joka alkoi tutkia intersukupuolisia lapsia ja aikuisia.

Money kehitti käsitteet *gender identity* (sukupuoli-identiteetti) ja *gender role* (sukupuoli-rooli). Sukupuoli-identiteetti tarkoittaa ihmisen kokemusta omasta sukupuolestaan, kun taas sukupuolirooli kuvaa sitä, miten yhteiskunta olettaa naisten ja miesten käyttäytyvän.

John Moneylla oli teoria: hän uskoi, ettei tyttöjen ja poikien erilainen käyttäytyminen johtunut biologisista tekijöistä vaan kasvatuksesta. Hän ryhtyi väittämään, että intersukupuolisen lapsen sukupuoli-identiteetti syntyi vasta siitä, kasvatettiin lapsi tytäksi vai pojaksi.

Moneyn teoria poikkesi rajusti siitä, mitä tutkijat tuohon aikaan uskoivat. 1950-luvulla ajateltiin, että kromosomit ja hormonit määräsivät sen, oliko lapsi tyttö vai poika. Jos syntyi sukupuoleltaan epäselvä lapsi, sukupuoli-elimä ei yleensä leikattu.

Money sen sijaan suositteli, että sukupuoleltaan epäselvät lapset leikattaisiin mahdollisimman varhain joko tytöksi tai pojiksi. Myöhemmin tätä lääkäreiden valitsemaa sukupuolta voitaisiin vahvistaa hormonihoidoilla.

Kun peniksenä menettäneen poikavauvan äiti kirjoitti hänelle kirjeen, Money näki ainutkertaisen tilaisuuden. Jos tämä tavalliseksi pojaksi syntynyt lapsi leikattaisiin tytäksi ja hänestä kasvatettaisiin tyttö, Money voisi todistaa, että hänen teoriansa pienen lapsen sukupuolen täydellisestä muovattavuudesta piti paikkansa.

Sattui nimittäin vieläpä niin, että pojalla oli identtinen kaksosveli. Veljekset olivat siis geneettisesti toistensa kopioita.

John Money uskoi, että hän pystyisi muuttamaan toisen kaksosveljeksistä tytöksi.

Jos tämä onnistuisi, se olisi tieteellinen sensaatio.

Viiimeistään 1700-luvulla oli yleisesti tiedossa, että silloin tällöin syntyi lapsia, joista ei osattu sanoa, olivatko he tyttöjä vai poikia. Suomalaisista kirkonkirjoista löytyy lapsia, joille on varmuuden vuoksi annettu sekä tytön että pojan nimi. Saksassa sai itse valita sukupuolensa, jos lääkäri ei kyennyt sitä määrittelemään.

Tuohon aikaan oltiin joustavia. Avioliiton nämä hermafrodiitit, kuten heitä silloin tavattiin kutsua, saivat solmia joko naisina tai miehinä. Ruotsissa Jönköpingin seurakunnassa eläneelle Gertrud-nimiselle intersukupuoliselle rakennettiin oma istuinpaikka kirkkoon, jotta hänen ei tarvinnut valita, mennäkö mies-ten vai naisten puolelle.

KUULUISA TUTKIJA OLI VARMA, ETTÄ HÄN VOISI MUUTTA TÄMÄN POJAN TYTÖKSI.

Toisenlaisiakin aikoja on nähty. Roomalaiset hukuttivat sukupuoleltaan epäselvät lapset tai jättivät heidät kuolemaan. Arvellaan, että osa keskiajan noitavainoissa poltetuista ihmisistä oli intersukupuolisia. Heitä lienevät olleet myös sirkusten tunnetut parrakkaat naiset. Ei ihme, että monet intersukupuoliset pakenivat luostareihin.

1800-luvun loppupuolelta pelkästään Ranskasta ja Britanniaasta tunnetaan pari sataa intersukupuolista ihmistä. Kuuluisin oli ranskalainen **Herculine Adélaïde Barbin**. Hänet kasvatettiin tytäksi, mutta myöhemmin viranomaiset päättivät hänen olevan poika. Barbinin muistelmat löytyivät hänen kuolinvuoteensa viereltä vuonna 1868, ja ne julkaistiin.

Kun usko tieteen kaikkivoipaisuuteen kasvoi 1800-luvulla, ajateltiin, että lääkärit kyllä pystyivät määrittelemään, oliko kyseessä mies vai nainen. He tarkastelivat kehon naisellisia ja miehisiä piirteitä, kuten karvoitusta, äänen korkeutta, lantion muotoa ja rintojen kokoa, ja laskivat, kumpia oli enemmän.

Mutta missä vaiheessa rinta muuttuu miehistä naiselliseksi? Tai ääni?

Tuohon aikaan 1800-luvulla oli tapana, että intersukupuolisia vietitiin näyttille suuriin ko-

kouksiin, joissa lääkärikollegio päätti, oliko kyse miehestä vai naisesta. X- ja Y-kromosomeja ei vielä tunnettu, eikä siitä olisikaan ollut apua. Myöhemmin nimittäin huomattiin, etteivät nekään määrää sukupuolta.

1800-luvun lääkärit yrittivät turhaan ratkaista kysymyksen miehen ja naisen perimmäisestä erosta. He eivät pystyneet määrittelemään sukupuolta, eikä siihen pysty nykyinenkään lääketiede.

Päinvastoin, lääketiede on nyt tehnyt asianselville, miten monella tapaa sukupuolen määrittelyyn perinteisesti liitetyt piirteet – ulkoiset sukupuolielimet, kehon sisällä sijaitsevat sukupuolielimet, sukurauhaset, kromosomit, hormonit – voivat sekoittua erilaisiksi kombinaatioiksi.

On varsin helppo sanoa kadulla vastaan tulevasta ihmisestä, onko hän mies vai nainen. Kunnes kohdalle sattuu joku, josta ei voikaan olla varma.

Ami syntyi 1960-luvun lopun Suomessa. Vastasyntynyt vauva ei näyttänyt tavalliselta työltä eikä pojalta. Sairaallalle hän oli hätätapaus, jolle piti kiireesti tehdä jotakin.

Hänen oikea nimensä ei ole Ami. Intersukupuolisuudesta ei ole puhuttu paljon julkisuudessa, se on intiimi asia, ja joidenkin on vaikea ymmärtää sitä. Siksi tässä kirjoituksessa ei kerrota Amista mitään sellaista, mistä hänet voisi tunnistaa.

Sairaalassa päätettiin nopeasti, että Amista tehdään tyttö. Hänen sukupuolielimensä leikattiin työlle sopiviksi. John Moneyn opit olivat levinneet Suomeenkin, ja intersukupuolisten lasten leikkaukset olivat yleistyneet. Lääkärit ajattelivat, että lapselle oli parempi olla joko tyttö tai poika. Valtiokin sitä vaati: sosiaaliturvatunnusta varten vauva piti rekisteröidä tytäksi tai pojaksi. Kolmatta vaihtoehtoa ei ollut.

Miltä hän näyttää? Tavalliselta. Hiukset on leikattu lyhyiksi. Koruja ei ole eikä meikkiä tai lävistyksiä. Hän on pukeutunut housuihin, puseroon ja villatakkiin, kuten monet miehet ja naiset. Kengät ja päällystakkikin ovat sellaiset, joita käyttävät sekä miehet että naiset, samoin laukku.

Lapsena Ami oli usein sairaalassa. Hän muistaa kilisevät sairaalakärret ja desinfiointiaineen hajun. Sairaalassa hänen sukupuolielimiään tutkittiin, ehkä leikattiinkin vielä toistamiseen. Ami ei tiedä, mitä kaikkea noilla käynneillä tehtiin.

Samaa kertovat monet intersukupuoliset.

”Monelle intersukupuoliselle ei ole kerrottu, mitä hänelle on tehty lapsena”, sanoo seksuaalipedagogi ja kouluttaja **Juha Kilpiä**.

Hän on ohjannut pari vuotta intersukupuolisten aikuisten vertaisryhmää Helsingissä.

”Monelle salailu on ollut suurin murhe.”

Suomessa elää ihmisiä, jotka eivät edes tiedä olevansa syntyjään intersukupuolisia. Ehkä joku heistä lukee juuri nyt tätä kirjoitusta ja alkaa miettiä omia lapsuudenmuistojaan.

Kukaan ei kertonut Amille, miksi häntä tutkittiin. ”Sairaalakäynteihin liittyi tunne, että minussa oli jotain vikaa”, hän sanoo.

”Ehkä olin kuullut jonkun sanovan, ettei tällaista voi olla ja että se pitää korjata.”

Vanhemmat eivät osanneet tai halunneet selittää asiaa hänelle. Perhe oli tavallinen, eikä tavallisissa perheissä ollut tapana puhua tällaisista asioista. Ehkä edes vanhemmille ei ollut kerrottu, mistä oli kyse. Joka tapauksessa päätös sukupuolesta oli varmasti niin vaikea, että se oli helppo jättää lääkäreiden tehtäväksi.

”Asiasta ei koskaan puhuttu”, Ami sanoo. ”Lapsuuteni oli sen kanssa pärjäämistä, että tästä ei keskustella, vaikka kaikki ei selvästi-kään ollut hyvin. Ja että kun hoidetaan nämä hoidot, mitään vikaa ei ole.”

Sitten alkoi koulu.

Sellaista diagnoosia kuin ”intersukupuolinen” ei ole lääketieteen kansainvälisessä diagnoosiluettelossa. Sanaa käytetään kuvaamaan monenlaisia tilanteita, joissa ihmiskehon anatomiassa sekoittuu piirteitä molemmista sukupuolista.

Vastasyntyneen lapsen sukupuoli voi olla epäselvä hyvin monesta eri syystä. Raskauden aikana voi tapahtua kaikenlaista.

Koska ei ole yhteisymmärrystä siitä, mitkä kaikki diagnoosit lasketaan intersukupuolisuudeksi, intersukupuolisten määrää ei tiedä. Jos mukaan otetaan niin sanotut Turnerin ja Klinefelterin oireyhtymät, yksi kahdestatuhannesta vastasyntyneestä on intersukupuolinen. Tällöin intersukupuolisia olisi Suomessa joitakin tuhansia. Jos intersukupuolisuus rajataan tiukasti muutamaiin diagnooseihin, Suomessa syntyy asiantuntijoiden arvioiden mukaan kahdesta kahdeksaan intersukupuolista lasta joka vuosi. Näin laskien Suomessa on muutamia satoja intersukupuolisia ihmisiä.

Tavallisin intersukupuolisuuden muoto on sellainen, jossa sikiö altistuu äidin kohdussa tavallista suuremmalle määrälle miessukupuolihormoneita. Syntyy vauva, jolla on naisen XX-kromosomit mutta jonka klitoris muistuttaa pientä penistä. Monista näistä niin sanotuista CAH-tytöistä kasvaa poikamaisia, mutta he voivat saada lapsia. Taustalla on sekä isältä että äidiltä peritty geenivirhe.

Joskus sikiön elimistö ei reagoi miessukupuolihormoni testosteroniin. Syntyy vauva, jolla on miehen XY-kromosomit mutta joka näyttää tytöltä. Lääketieteessä häiriö tunnetaan nimellä AIS. Sekin johtuu geenivirheestä, ja siitä on täydellinen ja osittainen muoto:

Jos elimistö on täysin kykenemätön reagoimaan mieshormoneihin, AIS-lapsesta kasvaa

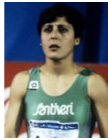
tavallisen näköinen tyttö, jolla on naisen ulkoiset sukupuolielimet mutta ei kohtua eikä munasarjoja. Sukurauhaset ovat vatsaonteloon jääneet kivekset. Tila huomataan usein vasta murrosiässä, kun kuukautiset eivät ala eikä häpy- ja kainalokarvoitusta tule.

Espanjalaisen aitajuoksijan **María José Martínez Patiño** ura katkesi sukupuolitestiin vuonna 1985. Hän on kertonut olevansa AIS-nainen, jonka elimistö ei reagoi mieshormoniin, vaikka hänellä on miehen kromosomisto.

Joillakin AIS-ihmisillä mies-sukupuolihormonit vaikuttavat osittain. Tällöin ulkoisissa sukupuolielimissä on sekä naisen että miehen piirteitä, mutta kohtu ja munasarjat eivät kehity ja vatsaontelossa on kivekset.

Useimmat leikataan vastasyntyneinä tytöiksi.

Muitakin intersukupuolisuuden tiloja on. Tunnetaan esimerkiksi muoto, jossa Y-kromosomi puuttuu vain osasta soluja. Lapsella voi olla toisella puolella vaillinainen kives, toisella

Martínez Patiño

KUN CASTER SEMENIYA VOITTI MM-KISOISSA, HÄNTÄ ALETTIIN EPÄILLÄ MIEHEKSI.

juostemainen munasarja. Sukupuolielinten muoto vaihtelee. Lääketieteessä on raportoitu lähes kaikista mahdollisista yhdistelmistä.

Puolalaista pikajuoksijaa **Eva Klobukowskaa** nöyryytettiin 1960-luvun puolivälissä, koska hänen kromosomistonsa oli muotoa 47XXY.

Pari vuotta myöhemmin hän synnytti terveen lapsen.

Julkisuuteen vuotaneiden tietojen mukaan eteläafrikkalaiselta naisjuoksijalta **Caster Semeniyalta** puuttuu kohtu ja munasarjat, ja niiden tilalla on vatsaonteloon jääneet kivekset. Sellainen on tyypillistä intersukupuolisuuden monessa muodossa. Semeniyaa voitti naisten 800 metrin juoksun maailmanmestaruuden lähes 2,5 sekunnilla vuonna 2009. Ennen kuin mitalit jaettiin, alkoi kiertää huhu, että hänen sukupuolensa oli epäselvä.

Yllättäen Kansainvälinen yleisurheiluliitto IAAF vahvisti huhun. ”Tällaiset ihmiset eivät saisi juosta kanssamme”, Berliinissä kuudeneksi sijoittunut italialaisjuoksija valitti. ”Hän on mies.”

Yllättäen Kansainvälinen yleisurheiluliitto IAAF vahvisti huhun.

”Tällaiset ihmiset eivät saisi juosta kanssamme”, Berliinissä kuudeneksi sijoittunut italialaisjuoksija valitti. ”Hän on mies.”

Semeniyaa kieltämättä näytti tavallista naisurheilijaa maskuliinisemmalla. Kotona Etelä-Afrikassa kilpailijat olivat jo vuosia epäilleet hänen naiseuttaan ja vaatineet häntä riisumaan housunsa pukuhuoneessa.

Syrjäisessä kotikylässä kohu aiheutti hämmennystä. ”Minä tiedän, mitä Casterilla on”, Semeniyän tati sanoi haastattelussa. ”Minä olen vaihtanut hänen vaippojaan.”

Vuonna 2010 IAAF ilmoitti, että Semeniyaa saa kilpailla naisten sarjassa. Lontoon olympialaisissa vuonna 2012 hän voitti hopeaa. Intersukupuolisuuden takia Semeniyalle on ilkuttu, ja häntä vastaan on hyökätty. Hän on kuitenkin pystynyt jatkamaan uraansa.

Sukupuolitestit ovat päättäneet monen naisurheilijan uran, mutta tahallisia mieshujjareita ei ole tiettävästi paljastunut. Saksalainen **Hermann Ratjen** muutti nimensä Doraksi ja sitoi sukuelimensä voidakseen osallistua naisten korkeushyppyyn Berliinissä vuonna 1936. Myöhemmin on arveltu, että Ratjenkin ilmeisesti oli intersukupuolinen.

Luonto on aina tuottanut vaihtelua, ja joissakin yhteiskunnissa se on hyväksytty. Etelä-Aasiassa on aina ollut *hijroja* – intersukupuolisia, kastroituja eunukkeja ja transsukupuolisia –, ja heidät on hyväksytty yhteiskuntaan. Vasta brittiläiset siirtomaaisännät tekivät heistä lainsuojattomia.

Viime vuosina hijrat on jälleen virallistettu Pakistanissa, Intiassa, Bangladeshissa ja Nepalissa. Heidän ei tarvitse rekisteröityä miehiksi tai naisiksi, vaan heitä varten on kolmannen sukupuolen kategoria.

Länsimaista kolmannen sukupuolen ovat nyt ottaneet käyttöön Saksa, Australia ja Malta. Maltaan lakia pidetään urauurtavana: se kieltää tekemästä intersukupuolisille lapsille kosmeettisia kirurgisia toimenpiteitä. Lain mukaan vastasyntyneen lapsen sukupuolen määrittelyä voidaan lykätä, jos se on epäselvä. Saksassakaan syntymätodistukseen ei tarvitse valita sukupuolta, jos se on epäselvä.

Suomessa henkilötunnus määrätään viikon kuluessa syntymästä, ja siitä ilmenee lapsen sukupuoli. Jos intersukupuolisen lapsen sukupuoli on alun perin kirjattu väärin, sen vaihtaminen myöhemmin on juridisesti vaikeaa. Laki ei tunne intersukupuolisia, vaan heihin sovelletaan translakia, eli he joutuvat käymään lävitse saman prosessin kuin transsukupuoliset. Transsukupuolisuus on kuitenkin eri asia kuin intersukupuolisuus: siinä on kyse sukupuoli-identiteetistä, kun taas intersukupuolisuus on biologinen ominaisuus.

Peniksensä menettäneen amerikkalaisen poikavauvan vanhemmat päättivät tehdä, kuten tohtori John Money suosittelee. Alkoi jo olla kiire.

Moneyn teorian mukaan vähän yli kaksivuotiaalla lapsella alkaa olla tytön tai pojan suku-

puoli-identiteetti. Poika oli nyt puolitoista-vuotias. Leikkaukseen ryhdyttiin. Kirurgit poistivat hänen kiveksensä, siirsivät virtsaputkea ja rakensivat vaginaa muistuttavan raon.

Pojasta tuli **Brenda**. Keinovaginaa pidettiin auki sideharsorullan avulla.

Money kielsi vanhempia puhumasta leikkauksesta Brendalle ja hänen kaksosveljelleen. Oli tärkeää, ettei Brenda saisi koskaan tietää, että elämänsä ensimmäiset puolitoista vuotta hän oli ollut poika.

Äiti alkoi pukea Brendalle mekkoja. Hiusten annettiin kasvaa. Ostettiin tyttöjen leluja. Kiharoissaan Brenda näytti tytöltä.

Vuonna 1972, viisi vuotta Brendan sukupuolenvaihdosleikkauksen jälkeen, John Money kirjoitti kaksoskoikeestaan ensimmäisen kerran. Kirjassaan *Man & Woman, Boy & Girl* hän kuvaa, miten Brenda oli kiinnostunut nukeista ja nukenvaunuista, kun taas kaksosveli leikki autoilla ja työkaluilla.

Ehkä Money ei tiennyt, miten asiat oikeasti olivat. Ehkä Brendan äidin kirjeistä oli syntynyt liian yksioikoinen kuva asioista.

Brenda ei nimittäin käyttäytynyt kuin tyttö. Hän ei välittänyt hänelle hankituista tyttöjen tavaroista vaan halusi leikkiä veljensä leluilla. Hän tahtoi poikien mukaan rakentamaan linnoituksia ja käymään lumisotaa.

Brendaa kiusattiin. Kaksosveli ihmetteli, miksei sisko ollut kuten muut tytöt. Hänelle selitettiin, että Brenda oli *tomboy*, poikatyttö.

Kun Brenda oli kahdeksan, Money halusi tämän menevän leikkaukseen, jossa rakennettaisiin vagina. Asia selitettiin Brendalle. Hän kieltäytyi. Hän ei halunnut olla tyttö.

Samaan aikaan Moneyn maine tiedemiehenä kasvoi. Hän kirjoitti uusia tieteellisiä artikkeleita Brendan tapauksesta. Näytti siltä, että hän oli pystynyt todistamaan teoriansa: ei vain intersukupuolisen vaan jopa ”normaalin” pikkulapsen sukupuolen saattoi vaihtaa. Moneyn teoriaa siteerattiin oppikirjoissa, lääkärit olivat vaikuttuneita.

Myös tuon ajan naisasialiikkeessä Moneyn teoriasta pidettiin. Sehän osoitti, että tyttöjen ja poikien erilaiset mieltymykset johtuivat kulttuurisista odotuksista eivätkä biologiasta.

Sukupuoleltaan epäselvien vauvojen leikkaukset levisivät Yhdysvalloista muihin maihin. Säännöt määriteltiin. Jos lapsen penis oli lyhyempi kuin 2,5 senttiä, katsottiin, ettei hänestä voi kasvaa normaalia miestä, joka kykenee heteroseksisiin. Penis irrotettiin, ja lapsi leikattiin tytöksi poistamalla myös piilokivekset ja siirtämällä ihoa muualta kehosta vaginaa varten. Jos vauvalla oli toimivat kivekset, hänestä voitiin tehdä poika, kunhan saatiin rakennetuksi myös 2,5-senttinen penis.

Jos vauvalla oli munasarjat ja kohtu, katsottiin, että hän saattoi tulla raskaaksi, ja hänestä tehtiin tyttö. Jos klitoris oli senttiä korkeampi ja muistutti minipenistä, se typistettiin.

Koska ihmiskudosta on helpompi poistaa kuin lisätä, käytännössä valtaosa intersukupuolisista lapsista leikattiin tytöiksi.

”Varmasti pelättiin, että lapsi leimaautuu”, sanoo **Maarit Huuska**. Hän työskentelee Setan Transtukupiirteen johtavana sosiaalityöntekijänä Helsingissä.

”Kuviteltiin, että leikkausten ansiosta lapsi saisi elää fyysisesti mahdollisimman tavallisenä tyttönä tai poikana. Usein asia haluttiin pitää salassa. Intersukupuolisuudesta ei välttämättä kerrottu edes lapsen vanhemmille. Silloin sukupuolen moninaisuutta ei ymmärretty samalla tavalla kuin nykyään ja ajatus lapsen oikeuksista puuttui.”

”Itse uskon, että varhainen kosmeettinen kirurgia on traumatisoivaa eikä sitä pidä tehdä”, Huuska sanoo.

Koulussa Amin piti valita, oliko hänen paikkansa tyttöjen vai poikien jonoissa. ”Olin seitsemänvuotias, ja ihmettelin, mistä muut tiesivät, mihin jonoon tai mihin vessaan he menevät”, hän sanoo.

KOULUSSA AMI EI TIENNYT, PITIKÖ HÄNEN MENNÄ TYTTÖJEN VAI POIKIEN JONOON.

Hän muistaa epätietoisuuden siitä, oliko hän tyttö vai poika. ”Minun on vieläkin hirveän vaikea puhua siitä.”

Partiosta hän piti. Siellä ei pukeuduttu sen perusteella, oliko tyttö vai poika, vaan sen mukaan, mikä oli käytännöllistä. ”Juhlat olivat ongelma, ovat edelleen. Mitä juhlavampi tilaisuus, sitä vaikeampaa.”

Hänestä tuntui, ettei hän kelvannut sellaisena kuin oli. Murrosiässä tunne vain vahvistui. Hänestä tuntui, että oli jotakin tärkeää, josta olisi pitänyt puhua. Mutta jos puhumiseen joskus tarjoutuikin tilaisuus, hän ei tiennyt, mistä olisi pitänyt puhua.

”Lääkärit ehkä ajattelivat, että asian selittäminen oli vanhempien tehtävä. Ehkä he eivät edes tienneet, että minulle ei ollut kerrottu.”

Lääkäri määräsi murrosikäiselle Amille naishormoneja. ”Vasta muutamia vuosia sitten kuulin eräältä lääkäriltä, että kun intersukupuolinen nuori tulee murrosikään, ryhdytään jännittämään, menikö vauvana tehty sukupuolen valinta oikein”, hän sanoo. ”Ylenmääräisillä hormoneilla halutaan varmistaa, että meni.”

Ami söi hormoneja ja varttui tietämättä olevansa intersukupuolinen. Joskus lääkärit kertoivat kuin ohimennen, että hänellä oli

tavallista suurempi rintasyöpäriski ja tavallista suurempi riski sairastua osteoporoosiin. ”Siis, miksi näin oli, en saanut selitystä.”

”Sanottiin, että kun otat näitä pillereitä, sinusta ei huomaa mitään. Vähän kuin olisi yhdessä lääkärin kanssa yritetty keksiä kikkaa, ettei kukaan huomaa, millainen minä olen.”

Kun Ami oli 17-vuotias, lääkäri kertoi, ettei hän voi saada lapsia.

”Sekin oli irrallinen lause ilman selitystä.”

Kuten ennenkin, hän yritti olla ajattelematta koko asiaa.

Amerikkalainen Brenda ei ollut onnellinen lapsi. ”Hänen kiinnostuksensa ovat vahvasti maskuliinisia”, opettaja kirjoitti raporttiinsa. Psykologin muistiinpanojen mukaan Brenda pelkäsi, että hänen sukupuolielämilleen oli tehty jotain. Opettajien, psykologien ja lääkärin raportteja on siteerattu Brendasta kertovassa toimittaja **John Colapinton** kirjassa *As Nature Made Him*, joka julkaistiin vuonna 2000.

Omasta mielestään Brenda oli poika, jolla oli pitkä tukka ja tyttöjen vaatteet. Kun ihmiset katsoivat häntä, he sanoivat, että hän näytti pojalta ja puhui kuin poika. Hänellä oli pojan kapea lantio ja vahvat hartiat.

Kun Brenda oli 12-vuotias, hänet suostutettiin aloittamaan estrogeenihormonilääkitys. Sen oli määrä muuttaa poikamainen vartalo naisellisemmaksi ja saada rinnat kasvamaan.

Kahden vuoden kuluttua Brendalla oli pienet rinnat ja hänen lantionsa oli pyörästynyt. Estrogeeni ei kuitenkaan estänyt äänenmurosta. Lisäksi Brenda käveli edelleen kuten pojat ja liikkui teinipoikamaisen kömpelösti.

Kun Brenda oli 13-vuotias, hän tapasi John Moneyn viimeisen kerran. Riisuutuminen ja sukupuolielinten tutkimus inhottivat häntä.

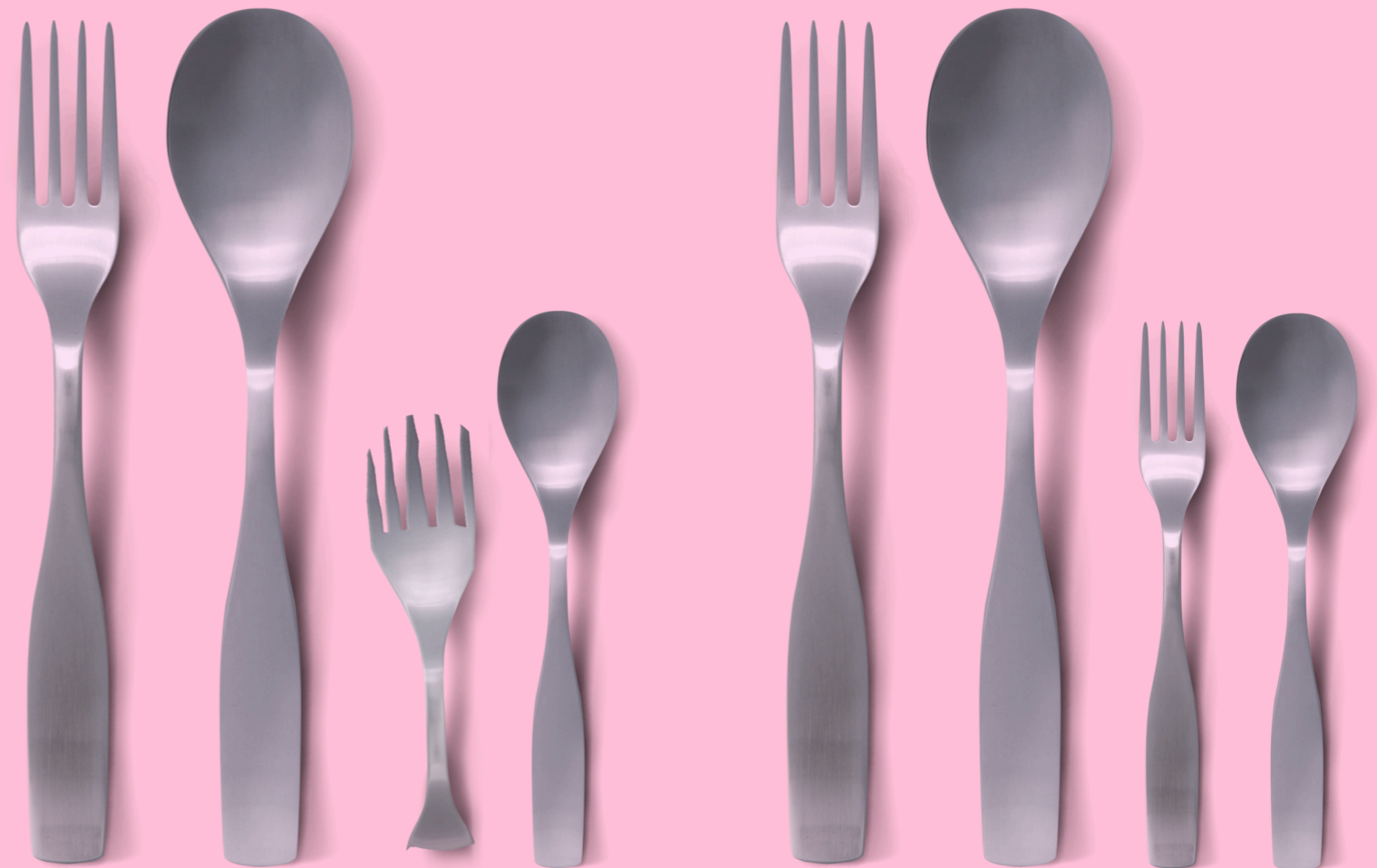
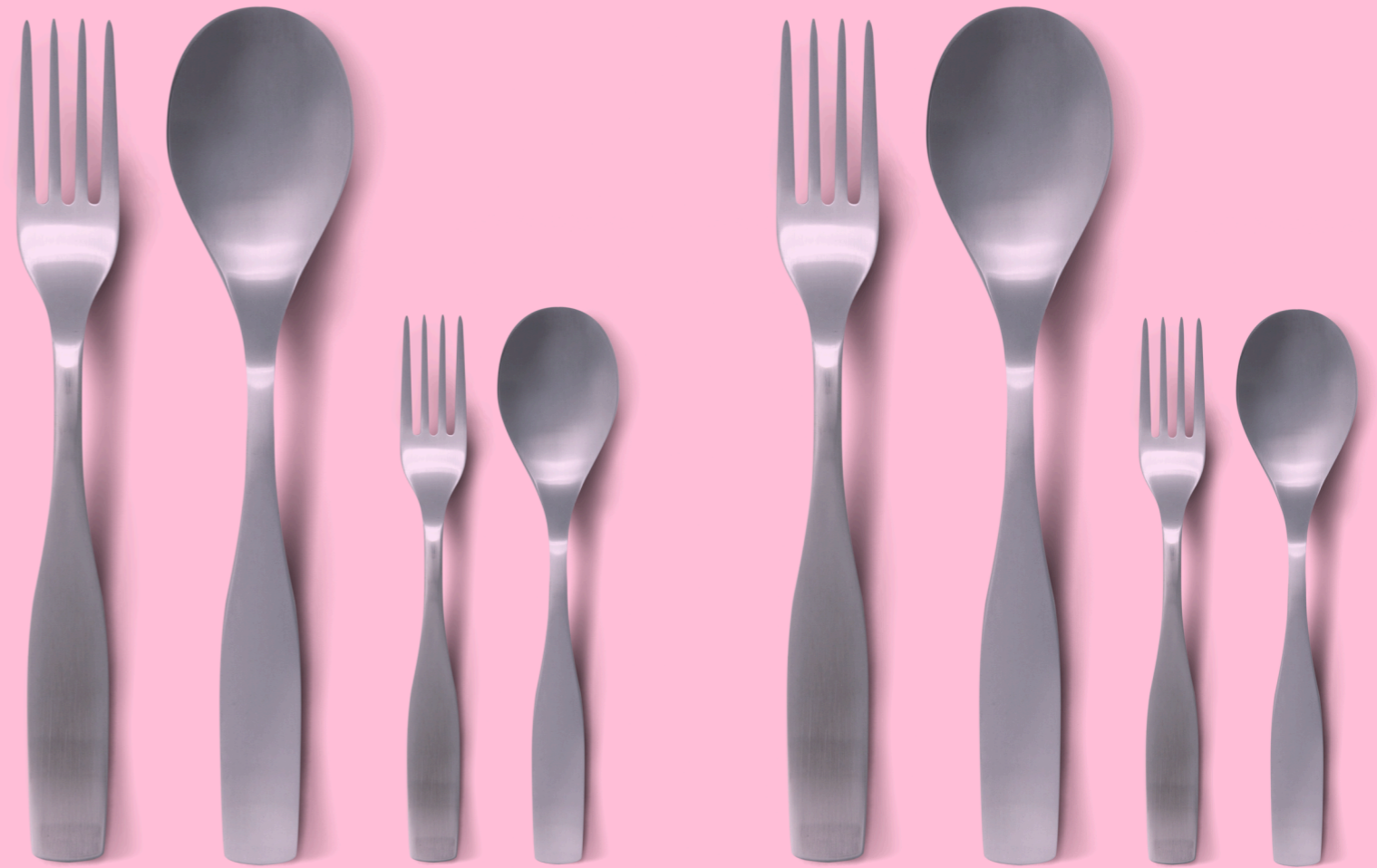
Hän lakkasi käyttämästä hameita ja piti samettihousuja, farkkutakkia ja saappaita. Hän ei pessyt eikä kammannut hiuksiaan. ”Tiesin, että olin omituinen”, hän kertoi ensimmäisessä haastattelussaan. Sen hän antoi 32-vuotiaana vuonna 1997.

Silloin hänen nimensä ei ollut enää Brenda vaan David. Brenda sai nimittäin tietää pieleen menneestä ympärileikkauksestaan vähän ennen 15:ttä syntymäpäiväänsä. Paikalliset lääkärit olivat todenneet, ettei Brendaa voi pakottaa vaginaleikkaukseen. He olivat suositelleet vanhemmille totuuden kertomista.

Brendasta tuli David, ja David halusi sukupuolen korjausleikkaukseen ja hormonihoidon. Hänen rintansa poistettiin leikkauksessa, ja hänelle rakennettiin alkeellinen penis.

18-vuotiaana David oli viehättävä nuori mies, josta tytöt olivat kiinnostuneita. Mutta kun hän kertoi ensimmäiselle tyttöystävälleen ympärileikkauksessa sattuneesta onnettomuudesta, tieto levisi ja naureskelu alkoi.

Kaksi kertaa David yritti tehdä itsemurhan.

Monipuoliset suomeksi opastetut

KIERTOMATKAT EUROOPPAAN

MATKOILLAMME:

- suorat lennot
- suomenkielinen paikallisopas
- hyvätasoiset hotellit
- paljon retkiä ja käyntikohteita
- yhteisiä ruokailuja

matkaporjat.fi/
kiertomatkat

TARUJEN SKOTLANTI

Edinburgh - Stirlingin linna -
Loch Lomond - Trossachs

5 pv, lähdöt 28.4. ja 8.9.2016

Skotlannissa, saarivaltion pohjoisosassa on jotain mystistä. Rikkaan historian omaava seutu on rakentunut omaleimaiseksi monien historian vaiheiden aikana: roomalaiset, kelttiläiset ja sittemmin Iso-Britannian kansalaiset ovat tuoneet jokainen omia piirteitään jylhiin Skotlannin maisemiin. Tällä matkalla ehdiä tutustumaan pääkaupunki Edinburghin lisäksi myös Skotlannin upeaan luontoon. Tule Matkaporjien matkalle itse ottamaan selvää, mistä Skotlannissa on oikein kysymys ja ihastu pohjoiseen eksootikkaan, luontoon, ihmisiin ja kulttuuriin!

Hintaan sisältyy:

- lentomatkat Helsinki - Edinburgh - Helsinki Finnairin reittilentoilla
- lentokenttäverot ja matkustajamaksut
- hotelliyöpymiset kahden hengen huoneessa aamiaisin
- Edinburghin kaupunkikiertros
- tutustuminen Stirlingin linnaan
- vierailu Loch Lomond -järvellä sekä Trossachs'n kansallispuistossa
- vierailu Glenkinchien viskitislaamossa (sis. maistiaiset)
- suomenkielisen paikallisoppaan palvelut kohteissa

Hinta alk./hlö **1099€**

AMALFIN RANNIKKO
JA VÄRIKÄS NAPOLI
5 pv, 20.4., 1.6. ja 5.10.

1179€

AMSTERDAM JA
TULPPAANEN HOLLANTI
4 pv, 7.4., 11.4., 15.4.,
19.4., 23.4.

1129€

BUDAPEST -
TONAVAN KUNINGATAR
5 pv, 24.3., 4.8., 15.9.

769€

DALMATIAN
PARHAAT PALAT
5 pv, 29.3., 10.5., 14.6.

979€

KIEHTOVA ISLANTI
5 pv, 8.4., 12.5., 25.8.

1089€

LONTOO - OXFORD
4 pv, 8.4., 6.5., 3.6., 15.7.,
5.8., 9.9.

879€

PARIISI - VERSAILLES
4 pv, 7.4., 12.5., 14.7.,
17.8., 6.10.

939€

21-vuotiaana hänelle tehtiin uusi penisleikkauk-
kaus. 25-vuotiaana hän meni naimisiin naisen
kanssa. Kaikki näytti olevan nyt hyvin.

Oulunlainen lastenkirurgi **Mika Venhola** tuntee Brendana tapauksen. Hän tietää myös sen, miten se päättyi:

Vuonna 1997 eräässä lääketieteellisessä lehdessä julkaistiin artikkeli, joka herätti huomiota. Se käsittelee Brendana tapausta.

Biologi ja sukupuolitutkija **Milton Diamond** oli alusta asti epäillyt John Moneyn teoriaa sukupuolen muo-
vautumisesta. Hän oli ihmetellyt, miksei Money ollut raportoinut kaksosista moneen vuoteen. Mitä oli tapahtunut?

Diamond ryhtyi selvittämään asiaa. Hän löysi Brenda teini-iässä hoitaneen psykiatrin. Psykiatri oli nähnyt, millaisia seurauksia Moneyn sukupuolenvaihto-
operaatiolla oli ollut. Hän suostui tulemaan julkisuuteen.

David – entinen Brenda – oli aluksi artikkeleita vastaan. Kun hän kuuli, että tuhansia intersukupuolisia pikkulapsia oli leikattu hänen esimerkkinsä rohkaisemana, hän suostui yhteistyöhön.

Mika Venhola päätti lopettaa intersukupuolisten vauvojen leikkaukset Oulun yliopistollisessa keskussairaalassa 2000-luvun alussa. Leikkaukset oli tuolloin keskitetty Suomessa kahteen paikkaan, Ouluun ja Helsinkiin.

”Kun leikkasin ensimmäisen kerran terveen vauvan sukupuolielimiä, minusta tuntui, että se oli väärin”, Venhola sanoo. Kirurgien koulutuksessa ei ole kuitenkaan tapana arvostella opettajia. ”Jouduin opettelemaan nämä leikkaukset, mutta päätin, että sitten, kun saan itse päättää, en enää tee niitä.”

Sen jälkeen Venhola on puhunut sukupuoleltaan epäselvien lasten leikkauksia vastaan. Kun intersukupuolisten lasten vanhemmat saavat asiasta tietoa, he eivät halua leikkausta. Vain kerran Venhola on joutunut lähettämään Lastenklinalle Helsinkiin pikkulapsen sen takia, että vanhemmat vaativat operaatiota.

Lastenklinalla intersukupuolisia lapsia leikataan edelleen. Seta on pyytänyt tietoja niiden määrästä Hyksistä muttei ole saanut vastausta. Lasten urologian osastonylilääkäri **Seppo Taskinen** vastasi Kuukausiliitteelle, että kyse on vain rakennevikojen korjauksista. ”Koko termi intersukupuolinenhan on täysin epämääräinen, eikä se ole käytössä ainakaan lastenkirurgiassa”, hän sanoo. Hänen mukaansa tyttöjen sukupuolielinten korjauksia tehtiin Lastenklinalla 1990-luvulla kaksi kolme vuodessa, nykyään yksi tai kaksi.

”Intersukupuolisen lapsen sukupuolielimet ovat erilaiset mutta terveet”, Mika Venhola sanoo. ”Pikkulasten sukupuolielinten leikkauksiin ei juuri koskaan liity terveydellistä tarvetta. Niitä tehdään vain ulkonäkösyistä.”

”Meidän yhteiskuntamme ei pysty ottamaan vastaan intersukupuolista lasta vaan haluaa korjata hänet. Kun on mahdollista olla vain joko poika tai tyttö, näitä lapsia leikataan, jotta saadaan heidät kuusiin. Minusta tämä on eugeniikkaa”, Venhola sanoo.

Seppo Taskinen on eri mieltä. Hänestä ”epämuodostumien korjaukset” eivät ole kosmeettisia leikkauksia.

Milton Diamondin mukaan Brendana/Davidin elämä todisti John Moneyn teorian vääräksi. Diamondin mielestä sukupuoli-identiteetti ja seksuaalinen suuntautuminen ovat suurelta osin ominaisuuksia, jotka ihmisellä ovat jo syntyessään. Ympäristötekijät voivat vaikuttaa siihen, millaiseksi sukupuoli-identiteetti muodostuu, mutta Davidin kohdalla edes vanhempien, kirurgien, endokrinologien ja psykologien yli kymmenvuotinen kamppailu ei pystynyt muuttamaan biologiaa.

”Jokaisen intersukupuolisen lapsen sukupuolen valinta on korkeintaan valistunut arvaus”, Venhola sanoo.

Yhdeksän kymmenestä intersukupuolisesta vauvasta on leikattu tytöiksi, koska kunnolla toimivaa penistä ei vielä kukaan osata rakentaa.

SUOMESSA NÄITÄ KIISTELTYJÄ LEIKKAUKSIA TEHDÄÄN YHÄ.

”Vaginalla sen sijaan ei ole ollut niin väliä, sellainen on voitu rakentaa vaikka suolesta. Mutta koska vauva ei tarvitse emättintä, miksi hänelle pitää tehdä sellainen?”

Vaginaleikkauksia on usein pitänyt korjata. Tyttöjen klitoriksia pienennettäessä on voitu pysyvästi vaurioittaa hemoratoja.

Venholan mielestä leikkaukset voivat olla lapselle traumaattisempia kuin se, että sukupuolielimet näytävät erilaisilta. Hänestä on parempi, että lapsi saa kasvaa siihen sukupuoleen, jota pitää omanaan. Mahdolliset leikkaukset voidaan tehdä sitten, kun ihminen on kypsä päättämään niistä itse.

Jotkut lääkärit ovat käyneet Venholaa vastaan *Raamatun* argumentein. Monet eivät sano mitään.

”On kuin huopatossuun huutaisi. En usko, että lääketiede pystyy korjaamaan tätä asiaa. Muutoksen pitää tulla ulkopuolelta.”

Vuonna 2013 Euroopan neuvosto kehotti jäsenmaita huolehtimaan siitä, ettei intersukupuolisia lapsia leikata kosmeettisista syistä.

Lapsiasiainvaltuutettu **Tuomas Kurttila** on muistuttanut, että tämä koskee myös Suomea.

”Vasta pikku hiljaa ollaan havahtumassa siihen, että sukupuoli voikin olla monimutkaisempi asia kuin on ajateltu”, Venhola sanoo. ”Silti on edelleen lääkäreitä, jotka ajattelevat,

että kun oikein tarkkaan tutkitaan, jokaisesta lapsesta löytyy jokin markkeri, joka kertoo, onko kyseessä poika vai tyttö.”

David jatkoi elämäänsä miehenä. Hän oli poika, josta oli ensin tehty tyttö ja sitten taas poika. Viimeisissä televisiohaastatteluisa esiintyy hoikka, kiharatukkainen ja poikamainen mies, joka kertoo elämästään selvästi ja rauhallisesti.

Davidin identtinen kaksosveli sairastui skitsofreniaan. Kun hän kuoli lääkkeiden yliannostukseen, David sairastui depression. Tuli taloudellisia vaikeuksia ja avioero.

Brenda eli **David Reimer** ampui itsensä 38-vuotiaana vuonna 2004.

Ami oli yli 30-vuotias, ennen kuin hän pyysi hoitokertomuksiaan sairaaloista ja terveyskeskuksista. Hän sai niistä vain osan. Niiden avulla hän keräsi tietoja menneisyydestään. Vähitellen hänelle selvisi, mistä oli kyse: kun hän syntyi, ei osattu sanoa, oliko hän tyttö vai poika.

Vieläkään hän ei tarkkaan tiedä, millaisen diagnoosin hän sai. Todennäköisesti hänellä on miehen kromosomit, mutta hänen kehonsa reagoi mieshormoneihin vain osittain.

Sanan intersukupuolinen hän löysi ensimmäisen kerran ulkomaisilta verkkosivuilta. Sillä, millainen hän oli, oli siis nimi. Oli kestänyt melkein 40 vuotta saada se selville.

Verkosta hän luki muiden intersukupuolisten kokemuksista. Näytti siltä, että monet heistä olivat tyytyväisiä naisina tai miehinä – mutta oli myös niitä, jotka eivät tunteneet olevansa kumpaakaan sukupuolta.

Kun hän oli nelikymmenvuotias, hän tapasi ensimmäisen kerran toisen intersukupuolisen ihmisen. Häntä jännitti. Ellei hänen puolisonsa olisi pakottanut häntä, hän ei olisi mennyt.

Ami sanoo, että kyse ei ole vain siitä, mitä hänelle tehtiin, kun hän oli lapsi.

”Se on ihossani koko ajan”, hän sanoo ja koskee kättään. ”Muiden asenne on ollut sellainen, että koeta sopeutua, kyllä sä täydestä menet naisena, ja että ei puhuta siitä nyt.”

Hän sanoo, ettei hän tiedä, millaista hänen elämänsä olisi ollut, jos häntä ei olisi lapsena leikattu tytön sukupuoleen.

”Leikkaukset ja hormonihoitot eivät poistaneet sitä tunnetta, että olin erilainen.”

Olisiko hän halunnut valita sukupuolensa itse myöhemmin? Ei.

”Entä jos ei ole biologisesti kumpaakaan sukupuolta? Miksi pitäisi valita?” hän kysyy. ”Minkä ikäisenä on valmis päättämään? Yhteiskunta on hirveän kaksinaapainen ja haluaa panna ihmiset miehen ja naisen lokeroihin. Ei siedetä sitä, että joku on jotain muuta.”

Jos Suomessa olisi käytössä kolmas sukupuoli, hän valitsisi sen. Ami ei olisi kumpikaan, ei mies eikä nainen.

Katso kaikki kiertomatkat matkaohjelmiseen matkaporjat.fi/kiertomatkat

MATKAPORJAT

Myyntipalvelu: 010 2323 200 ma-ke 8-19, to-pe 8-17, su 10-14.30 • myyntipalvelu@matkaporjat.fi

Puhelut 8,35 snt/puh + 3,2 snt/min, matkapuhelimesta 19,2 snt/min. Palvelumaksu 0€/netistä varattaessa, muutoin 10€. Hinnat ovat alk-hintoja/hlö. Alkaen-hintaa ei kaikilla lähdöillä.